

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Opsia ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa ja näkee tärkeänä, että yhteistä koulutuspoliittista tilanne- ja tulevaisuuskuva on laadittu ja selonteko itsessään on hyvin tarpeellinen.

Koulutuspoliittisessa selonteon luonnoksessa ilmastonmuutos ja kestävän kehityksen näköalat on jätetty selonteon loppuun. Kuitenkin ne ovat tulevaisuuden kehitystä vuoteen 2040 mennessä keskeisiä globaaleja ja kansallisia vaikuttavia trendejä. Ilmastonmuutoksen ehkäiseminen ja käänteiden aikaansaaminen kestävän elämäntavan uralle tulee olla koulutuspolitiikan keskeinen tavoite, joka läpäisee koko asiakirjan. Kunnat ja koulutuksen järjestäjät ovat keskeisessä roolissa ei pelkästään ympäristö- ja ilmastokasvattajina mutta myös siten millä tavoin ne omassa toiminnassa esimerkiksi hankinnoissaan ja rakennushankkeissaan edistävät kestävä kehitystä.

Kestävän kehityksen mukaisen elämäntapa edellyttää koulutukselta transformaalisten taitojen ja positiivisen luontosuhteen edistämistä pitkäjänteisesti ja johdonmukaisesti. OCED:n Learning Compass 2030 tavoitteita ja sisältöjä tule sisällyttää koulutuspoliittisen selonteon keskeisiin tavoitteisiin ja sisältöihin. Globaali keskinäisriippuvuus lisääntyy ja sen myötä myös suomalaisen koulutuksen ja tutkimuksen on tehtävä enemmän ennen kuin ilmastokriisi, monimuotoisuuskriisi ja kestävyyskriisi toteutuvat peruuttamattomasti mahdollisesti ennen vuotta 2040.

Selonteossa tulee asettaa tavoitteita myös koulutusjärjestelmän johtamisen kehittämiseen. Kansallisen koulutuspoliittisten tavoitteinen toteutuminen kuntaperusteisessa koulutusjärjestelmässämme ei voi tapahtua ilma hyvää johtamista ja varaamalla aikaa ja resursseja hyvään johtamiseen. Vaarana on, että kuntien toteuttama koulutuspolitiikka eriytyy taloudellisten resurssien puutteen ja tahtotilojen erilaisuuden takia, ja siten koulutuksen eriarvoisuus lisääntyy.

Selonteossa ei oteta riittävän tarkasti kantaa koulutuksen ja tutkimuksen resursseihin. OECD:n tuoreen selvityksen mukaan koulutukseen investoiminen on Suomessa vähentynyt suhteessa Pohjoismaihin ja Suomi on ainoita maita, joissa oppilas-/opiskelijamenoja on leikattu.

Koulutuspolitiikassa pitäisi edetä siihen tavoitteeseen, että koulutusleikkaukset palautettaisiin ja sen pohjalle rakennettaisiin kestävä rahoitus. Kuntien ja koulutuksen järjestäjille tulee valtion rahoittaa uusista velvoitteista aiheutuvat menot toteutuman mukaisesti. Esimerkiksi oppivelvollisuuden laajentamisen kustannukset on aliarvioitu ja sen takia kuntien ja koulutuksen järjestäjien menot tulevat kasvamaan tämänkin uuden normin takia.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Vision pohjana tulee olla vahvemmin kestävä kehityksen tavoitteisiin pyrkiminen ja se, että Suomi olisi tässä kehityksessä vastuullinen ja kansainvälisen muutoksen kärjessä. Vision ja tavoitetilan kuvaaminen perustuu enemmänkin menneisyyden jatkumiseen samalla tavalla kuin käänteen tekemiseen myönteisen ja kestävä tulevaisuuden suuntaan. Kansallisten tavoitteiden rinnalla tulee esittää myös se, kuinka otamme globaalia vastuuta, edistämme esimerkiksi demokratiakehitystä kaikkialla ja jakamalla koulutusosaamista voimme edistää globaaleja sivistyksen ja tutkimuksen kehittymisen näköaloja.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Opsia pitää myönteisenä, että tavoitteeksi on asetettu varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetus lainsäädännön kokonaisuudistus. Viime vuosikymmenien ajan näitä palveluja on pyritty kehittämään pieninä osauudistuksina ja tulokset eivät ole olleet odotuksien mukaisia ja vaikutukset ovat jääneet vähäisiksi. Kokonaisuudistuksen valmisteluun tulee varata riittävästi aikaa ja resursseja. Sen pohjana tulee olla laajasti uutta tutkimus- ja arviointitietoa ja kuntia ja koulutuksenjärjestäjiä sekä ns. koulutuksen kenttää tulee kuulla laajasti valmistelussa.

Vain laadukas varhaiskasvatus tasoittaa oppimisen erilaisia lähtökohtia, joten varhaiskasvatuksen laadun parantaminen on pidettävä tavoitteena samalla kun osallistumisastetta halutaan nostaa. Esi- ja perusopetuksen todellista inklusiivisuutta tulee varmistaa ja oppimispolkuja tulee räätälöidä yksilöllisesti nykyistä enemmän. Perusopetuksen aikana tulee vahvistaa oppilaiden kiinnittymistä koulutukseen myönteisillä koulukokemuksilla sekä ryhmän että koko kouluyhteisön tarjoamalla myönteisellä tuella.

Varhaiskasvatuksesta, esi- ja perusopetuksesta tulee kerätä riittävästi paikallista ja valtakunnallista arviointitietoa arviointiin perustuvan kehittämisen pohjalle, ei pelkästään päätöksenteon tietopohjaksi. Selonteossa painottuu PISA-tuloksien seuraaminen, vaikka maassamme on tarjolla paljon muutakin arviointi- ja tutkimustietoa koulutuksen kehittämisen pohjaksi: KARVI:n arvioinnit, Kouluterveyskyselyt yms.

Kuntien ja koulutuksen ylläpitäjien kestävä taloudellinen tilanne on johtanut henkilöstömenojen leikkauksiin, jotka pahimmillaan näkyvät varhaiskasvatus- ja opetushenkilöstön lomautuksina ja kiinteistöjen ongelmien lisääntymisenä sekä palveluverkon supistumisena.

Tavoitteiden toteutumisen, opetussuunnitelman tavoitteiden päivittäisen toteutumisen ja koulutuksen yhdenvertaisuuden takia henkilöstön lomautukset pitäisi kieltää varhaiskasvatus- ja opetuspalveluissa. Kiinteistöjen sisäilman laadulle ja opiskeluolosuhteille (myös kaikilla koulutusasteilla) tulisi asettaa selvät kriteerit. Palveluverkon laajuuden ja palvelujen saatavuudelle tulisi laatia kriteerit. Nämä varhaiskasvatuksen ja opetuksen laadun kehystekijät ovat kriittisiä tekijöitä, joiden kehitykseen tulee saada aikaan käänne parempaan. Ennen uusia velvoitteita, tulee kuitenkin ratkaista se, miten valtio osallistuu lisääntyviin kustannuksiin. Toisaalta hyvinvointia edistävät muutokset vähentävät terveysmenoja.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Oppivelvollisuuden laajentamiseen on asetettu suuria odotuksia. Lakiuudistuksen vaikutuksia tulee seurata, arvioida ja tutkia. Niiden pohjalta tulee lisätä toimenpiteitä sekä toisella asteella että perusopetuksessa, jotta koulutustaso voi nousta ja näkyä nykyistä suurempana toisen asteen tutkintojen suorittamisena.

Toisen asteen koulutuksessa on jo käytössä korkeakouluysteistyötä, joka rakentaa koulutuksen siltoja eri vaiheiden välille sekä myös työelämään.

Tulevaisuuden toteutunutta väestönkehitystä voidaan ennakoida ja ennustaa, mutta tämän päivän ennusteet tuskin toteutuvat sellaisenaan ja toisen asteen koulutukseen vaikuttava ”väestönkato” riippuu monista yhteiskunnallisista trendeistä, työpaikkojen sijoittumisesta ja tahtotilasta ei maan alueilla. Myös maahan muutto tulee lisääntymään, mutta sen ennakointi osana väestönkehitystä on vielä vaikeampaa.

Maahanmuutto ja siihen liittyvät opetuskielen ja kansallisen kielivarannon kysymykset voidaan nähdä myös myönteisessä valossa. Monikulttuurinen väestö tarjoaa myös kotikielten takia monikielisen resurssin paikallisesti ja valtakunnallisesti, jota voidaan hyödyntää opetuksessa monin tavoin.

Luonnoksen s. 28 todetaan: ”Sekä ammatillisen koulutuksen että lukiokoulutuksen järjestäjiä on oleellisesti nykyistä vähemmän.” Tavoite voi olla oikean suuntainen, mutta selonteossa tulisi päästä täsmällisempään ilmaisuun ja tämänkin osalta tulisi esittää ne periaatteet, joilla koulutuksen järjestäjäverkkoa aiotaan karsia. Samoin seuraava lause vaatii täsmennystä: ” Etenkin väestökatoalueilla sekä lukio- että ammatillista koulutusta järjestetään useimmiten samoissa järjestäjäorganisaatioissa.”

Luonnoksen s. 29 samaa asiaa käsitellään hieman humoristisessakin lauseessa: ” Vahvoja koko toisen asteen sekä myös korkeakoulutuksen kattavia järjestäjiä on huomattavasti nykyistä enemmän.” Tässäkin on esitetty vain määrällisiä tavoitteita ja toisen asteen koulutuksen laadun sekä saatavuuden kysymykset jäävät avoimiksi.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Tavoitteeksi esitetään, että maamme korkeakoulujen opiskelijoista on 15 prosenttia ulkomaalaisia vuonna 2030. Samana vuonna on tavoitteena, että puolet ikäluokasta suorittaa korkeakoulututkinnon. Nämä tavoitteet tulee sovittaa yhteen ja kuvata selvemmin korkeakoulutuksen määrälliset tavoitteet. Toisaalta tulee myös ennakoida sitä, vastaako korkeakoulutettujen määrällinen tavoite työmarkkinoiden työvoimatarvetta. Uhkana on, että korkeakoulutettuja työllistyy tehtäviin, joissa edellytyksenä on alempi koulutustaso, esimerkiksi palvelualoilla.

Ulkomailta tulevat opiskelijat ratkaisisivat monia ongelmia, jos vain nykyistä suurempi osa jäisi kotimaan työmarkkinoille. Toisaalta kotoperäistenkin opiskelijoiden kohdalla tulee avata mahdollisuuksia kansainväliselle työuralle. Jotta tähän voidaan päästä, korkeakouluopintoja tulisi järjestää nykyistä laajemmin englanniksi ja muilla maailmankielillä. Kaiken kaikkiaan korkeakoulutettujen työmarkkinat on nähtävä globaaleina markkinoina, joilla toteutuu vapaa työvoiman liikkuvuus, ainakin EU:n laajuisesti. Kansallisen kilpailukyvyn kannalta on merkittävää monikulttuurinen, osaava työvoima ja lisäksi se, että alun perin suomalaistaustaiset opiskelijat ja osaajat voivat sujuvasti sijoittua takaisin suomalaisille työmarkkinoille niin halutessaan.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Luonnoksen s. 38 sanotaan:” Suomen julkisen ja yksityisen sektorin panostukset tieteelliseen toimintaan ovat mitatusti parantaneet Suomen hyvinvointia.” Tähän liittyen myös koulutuksen järjestäjien ja tutkimuslaitosten välistä yhteistyötä on lisättävä. Laadukkaan tutkimustiedon hyväksikäyttö varhaiskasvatukseen, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen kehittämisessä voi luoda nykyistä paremman pohjan oppimisen ja hyvinvoinnin kehittämiseksi. Esimerkiksi oppivelvollisuuden laajentamisen lakivalmistelussa tuli esille, että maassamme tehtyä spesifiä tutkimusta oli vain hyvin kapeasti. Siten tämän järjestelmämuutoksen tutkimusperusteisuus jäi heikoksi. Vastaisuudessa tulisi uudistuksia ennakoida käynnistämällä tutkimuksia ja kokeiluja.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Opintasuorituksen kirjaaminen Koski-tietokantaa on hyvä ja aiemmin hankitun osaamisen tunnistaminen tärkeää

Vapaan sivistystyön merkitys maahanmuuttajien kotouttamisessa on keskeistä.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

On turvattavat tasavertaisesti mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen. Muuntokoulutus tulee olla joustavaa ja meidän tulee ennakoida eri alojen työvoimatarpeen muutoksia, luoda laajempia valmiuksia työelämän ja työurien muutoksiin.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Selonteossa todetaan (s. 45) ... ”Opetushenkilöstön ohjausosaamiseen, erityisopetukseen, kieli- ja kulttuuritietoiseen opetukseen ja digipedagogiikkaan sekä osaavan johtamisen vahvistamiseen suunnataan lisävoimavaroja.”

Sekä oppilaitosjohtamiseen että sivistys- ja opetustoimen johtamiseen tarvitaan pitkäjänteisiä kehittämistoimia, joilla luodaan työuran aikainen urapolku vastuu- ja esimiestehtävistä johtotehtäviin. Johtamistehtävää edeltäviä ja työuranaikaisia opintopolkuja on luotava ja asetettava uusia joustavia kelpoisuusehtoja. Lisäksi johtamisen resursseja oppilaitoksissa ja opetustoimen hallinnossa on lisättävä.

Tällä hetkellä opetushenkilöstön kelpoisuusvaatimuksissa edellytetään kyseisen koulumuodon opettajakelpoisuuden lisäksi perusopetuksen ja lukion rehtoriksi hakevalta opetushallinnon tutkintoa tai yliopistollisia opintoja koulutusjohtamisesta. Varhaiskasvatuksen ja ammatillisen koulutuksen johtajiksi hakeutuvilta ei tällaisia edellytetä. Johtamistehtävässä onnistumista edistäisi se, että opetushallinnon tutkinnon suorittamisen vaatimuksia nostettaisiin vastaamaan yliopistollisia koulutusjohtamisen perusopintoja. Opetushallinnon tutkinto ei nykyisessä muodossa luo riittäviä edellytyksiä käytännön oppilaitoksen johtamiseen.

Samoin varhaiskasvatukseen ja ammatilliseen koulutusjohtamiseen tulisi asettaa samanlainen kelpoisuusvaatimus esim. vuoteen 2030 mennessä. Sinä vuonnahan myös varhaiskasvatuksen johtajilta edellytetään varhaiskasvatuksen maisteriopintoja. Niiden yhteyteen voitaisiin sisällyttää ainakin suuntautumisvaihtoehtona johtajuusopinnot.

Kaiken kaikkiaan opettajankoulutuksen perusopintoihin tulisi sisällyttää nykyistä enemmän oppilaitoksen johtamisen ja kehittämisen opintoja. Näin jo yliopistollisten opintojen aikana voitaisiin luoda pohjaa koulutusjohtamisen urapolkujen kehittymiselle työuran aikana. Opsia on valmis olemaan mukana tässä kehittämistyössä.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Luonnoksen lukua 3.8 on selkeytettävä. Harrastustoiminnan, taide- ja kulttuurikasvatuksen ja taiteen perusopetuksen kehittämistavoitteet ovat tärkeitä ja niiden käsitteet tulee tekstissä selventää.

Suomen malli – hankkeen mukaiset harrastustoiminnan kehittämistoimet tulee olla siltana taiteen perusopetuksen tutkintotavoitteelliseen taiteen opiskelemiseen. Jokaiselle lapselle ja nuorelle tulee taata yhdenvertaiset mahdollisuudet itsensä toteuttamiseen harrastamalla mieluisia harrastuksia ja toimia yhdessä harrastuksien parissa.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

ei kommentoitavaa

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Koulutuksen kentällä, varhaiskasvatuksesta aina korkeakoulutukseen saakka on ollut jo vuosikymmeniä pulaa ruotsinkielisestä varhaiskasvatus- ja opetushenkilöstöstä. Laadukkaan kasvatuksen ja opetuksen sekä hyvien oppimistuloksien edellytyksenä on, että mahdollisimman pian opiskelijamäärät saataisiin vastaamaan ruotsinkielisen työvoiman todellista tarvetta.

Samalla kun vahvistetaan ruotsinkielisten oppilaiden yhdenvertaista oikeutta oman äidinkielen mukaiseen opetukseen kaikilla koulutusasteilla, tulee harkita myös sitä, miten edistetään kaksikielisten koulujen ja oppilaitosten perustamista ja edelleen kehittämistä. Ne voidaan nähdä hyvänä vaihtoehtona edistää aitoa kaksikielisyttä kaksikielisissä kunnissa.

Luonnoksessa todetaan s. 52: ”Kielten opetuksen tasa-arvoinen järjestäminen ei riittävästi toteudu ruotsinkielisessä koulutuksessa. Perusopetusasetuksen (1998/852) mukainen suomen kielen tuntijako ja opetuksen rakenne eivät ota riittävästi huomioon ruotsinkielisten oppilaiden kielellisiä lähtökohtia ja kielen oppimisen tarpeita.” Perusopetuksen tuntijakoa ja opetussuunnitelman perusteita uudistettaessa (2004, 2012, 2014) ei ruotsinkielisten koulujen kielenopetuksen erityiskysymyksiä otettu juuri lainkaan huomioon. Tässä kohdin tulisi antaa enemmän väljyyttä paikalliseen tuntijakoon, jotta saataisiin aikaa mielekkäitä kielenoppimisen polkuja ruotsinkieliseen perusopetukseen ja lukiokoulutukseen.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Suunnitelmallinen, systemaattinen ja pitkäkestoinen tuki tarpeen on tarpeen vahvistamaan oppimista. Valmistavan opetuksen kesto tulisi olla räätälöitävissä myös nykyistä pitemmäksi ajaksi.

Keskeisiä kehittämisen kohteita ovat

- Kielitietoisuus ja rasismiin vastainen toiminta
- Huoltajien, erityisesti äitien kielikoulutus.
- Aito inklusiivisuus, pelkästään maahanmuuttajille suunnatut palvelut saattavat olla syrjäyttäviä järjestelmiä
- Voimavarana ja kilpailukyvyyn edistäminen /monikulttuurisuus ja -kielisyys
- Oma äidinkielen, oman kulttuuriperinnön ja identiteetin opiskelu

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Opsia ry viittaa lausunnon alussa esittämiin näkemyksiimme.

Lehmusvaara Virpi
Opetus- ja sivistystoimen asiantuntijat ry - Opetus- ja sivistystoimen
asiantuntijat ry (Opsia)